

1978 MAJ 28
MAGYARORSZÁG

1910. máj 28 92

A bibliográfia összetett görög szó. (Biblion: könyv, graphein: írni.) Bibliográfusoknak a XVII. századig a könyvrinokokat, másolókat tekintették; Petrarca például a nyomdászt. Mai szakszerű meghatározása: „Az ismereteknek azon ága, amely a sajtótermékek mutatói, jegyzékei, szemléi összeállításának és tanulmányozásának módszereivel foglalkozik.”

Kozocsa Sándor, a magyar bibliográfia nagy őrege a cédulák milliommosa. Nevek, címek, dátumok krózsusa. Tudományága doktora. A 74 éves professzor fél évszázadnál is régebben (1926-tól) tanulmányozza naprakész frissességgel a megjelent könyveket, folyóiratokat, az újságok irodalmi-kritikai közleményeit. Olvas, jegyez, gyűjt — szerző, téma, tartalom, műfaj szerint. Betartva hivatása szabályát: soha sem bírál, ítél — mindig csak osztályoz, besorol. Tudományos rangja egyetemi magántanár.

Most jelent meg legújabb két-kötetes munkája, „A magyar irodalom bibliográfiája 1961—1965”: 1123 oldalon, 20 000 feldolgozott cédula. (A névmutató összeállításában fia: Kozocsa Sándor Géza segédkezett.)

„Bankózcédulák”

A nemzeti bibliográfia folyamat. Kozocsa Sándor elődeitől „örökölte”, vette át. Jelenleg összesen 23 kötet. Ebből 1945 után tizenkettőt adtak ki. Ami a magyar irodalom általános bibliográfiáját illeti: 1473-tól 1965-ig — az 1921—1944 évek kivételével — teljes; 1966-tól 1970-ig még „nyers”, egyelőre csak cédulákból áll.

Kozocsa Sándor elődei, a teljesség igénye nélkül: 1711-ben Czvittinger Dávid készítette az első magyar bibliográfiát latin nyelven. (Címe: „Specimen Hungariae Literatae.”) A szerző akkor az altudorfi egyetem hallgatója. Szegény sorsú selmeci diák. Eppenséggel az adósok börtönében emlékeztetőből vetette papírra „Specimen”-jét 269 általa ismert és ismertetett magyar könyvről, íróról. (Felsorolásából azonban kifejtette Tinódi Lantos Sebestyént, a Toldi Miklósról regélő Ilosvai Selymes Pétert, a Márssal társalkodó murányi Vénusz históriáját versbe szedő Gyöngyösi Istvánt, a Szigeti veszedelem költőjét, Zrínyi Miklóst.) Czvittinger szándéka közel sem a tudóskodás. Sokkalta inkább hazafias tett. Bemutatni a magyarokat nem ismerő külföldi embereknek: a Duna-Tisza közén nemcsak harcolni tud a nép. E nemzetnek is voltak írói, költői, s van kultúrája.

Bod Péter 1766-os „Magyar Athenas”-a, amely már magyar nyelven íródott, 528 író és 55 névtelen literátor alaposabb, hitelesebb jegyzéke. (Teljes cím: „Magyar Athenas avagy az Erdélyben és Magyarországon élt tudós embereknek, nevezetesebben a kik valami világ eleibe bocsátott írók esmertessékké lettek, s jo emlékezteteket fenn-hagytak históriájok mellyet sok esztendő alatt, nem kevés szorgalomossággal egybe-szededegetett az mostan élőknek, s ezek után következendőknek tanuságokra, s jóra való felserkentésekre közönséggé tett F. Ts. Bod Péter.”)

A maga idejében — 1803-ban — jelentősnek számított Sándor István Győrött nyomtatott munkája, az első nemzeti bibliográfia, a „Magyar Könyvesház, avagy a magyar könyveknek kinyomatások ideje szerént való rövid említésük”.

S példaadóan rendszeres Szabó

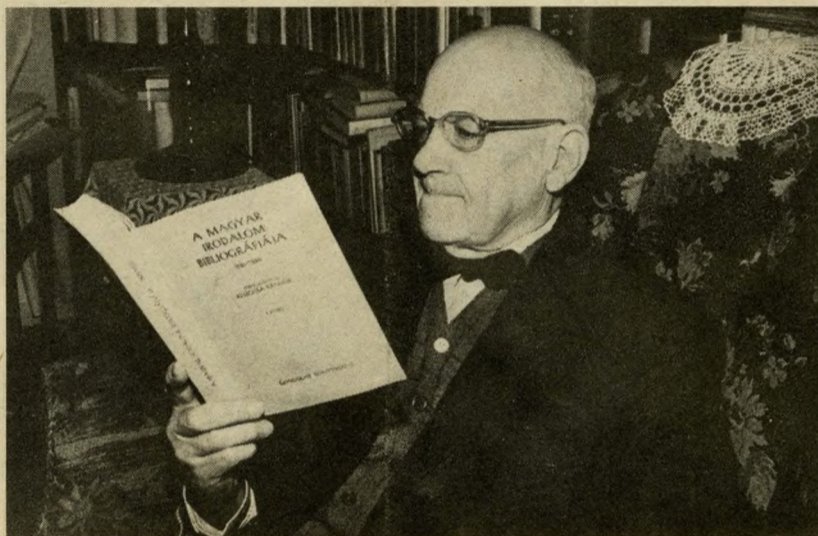
Károly 1879-től 1898-ig készítette, a könyvészeti adatokat 1531-től 1711-ig ismertető négykötetes „Régi Magyar Könyvtár”-a: a Magyarországon megjelent magyar és idegen nyelvű, továbbá a magyar szerzőktől külföldön kiadott, nem magyar nyelvű nyomtatványok listája. (A harmadik és a negyedik rész társszerzője Hellebrant Árpád.) Szabó Árpád pozsonyi jogász, Kossuth Hírlapjának újdonsza, a szabadságharc főhadnagya, Nagykőrösön Arany János tanártársa, később akadémikus, a kolozsvári egyetem tanára. Ifjan, férfikorban, de idősödve is követ-

Bibliográfia

Cédulák milliommosa

Huszonhárom kötet történet

Nem bírál, csak osztályoz

KOZOCSA PROFESSZOR MOST MEGJELENT BIBLIOGRAFIÁJÁVAL

Időnként selejtezni kell tudományos papírjait

kezetesen, módszeresen gazdagította az általa tréfásan „bankózcédulának” nevezett jegyzetgyűjteményét. Negyedívnyi papírlapokra, „serczegő” lúdpennával rögtön adta. Csak élete utolsó éveiben fanyalodott acéttollra. (1912-től tanulmányozható Sztripszky Hiador litografált dolgozata 710 oldalon; „adalékok, pótlások és igazítás” Szabó Károly könyvéhez.)

Az 1711-től 1900-ig publikált irodalmi kiadványok bibliográfiája Petrik Géza életműve. (Kivétel: az 1860. és 1875. közötti évek magyar könyvészetét Kiszlingstein Sándor ismertetette.) Petrik már nem tudta befejezni utolsó munkáját, az 1901. és 1910. közötti időszak magyarirodalom-jegyzékét. A kötetkötést a 21. ívtől Barcza Imre egészítette ki. 1910-től 1920-ig a Magyar Nemzeti Bibliográfia már Kozocsa Sándor munkája.

Bárki megtalálhatja

A hazai bibliográfia mestere volt Szinyei József. Példaadó tizenennyé kötet „A magyar írók élete és munkái” (az utolsó füzetet — Zichy Antal címszótól — fia, Szinyei Ferenc fogalmazta). „Bezárkózott a könyvtárszoba komor falai közé és életre támasztotta a régen elfelejtett írók ezreit — emlékezett rá kollégája. — Napról napra, évről évre, évtizedről évtizedre egyforma odaadással és azonos munkabebosztással dolgozott. Minden órájának megvolt a maga teendője. Reggel fél 7-kor már íróasztalánál ült és este 10 óráig jegyzett, olvasott vagy írt. Munka közben kétóránként némi pihenést tartott, napjában több ízben megkerülte a Múzeum épületét, délutánonként rövid időre ellátogatott egy közeli kávéházba, hogy azután ismét kedves könyvei és jegyzetei közé sies-

Szinyei szellemi örököse, munkájának folytatója a hasonló szorgalmú, energiájú Gulyás Pál. Mesztere sorozatát (1925-től 1942-ig) további hat kötettel gazdagította.

Az első, 1545-ös egyetemes bibliográfia közvetve a magyar történelemhez kapcsolódik. A svájci Conrad Gesner tevékenységének nem titkolt indítéka az a hír, hogy Mátyás király európai híru könyvtára, a Bibliotheca Corviniana elpusztult. A zürichi humanista tudós ezért „Bibliographia Universalis”-ban egyaránt olvasható keresztény és nem keresztény író, tudós, történész, teológus neve és műveinek felsorolása. Az idő tájt a műveltség általában a latin és a görög nyelv tudását jelentette, a derék Gesner csak e két nyelven megjelent munkákat sorolta föl bibliográfiájában. Könyvének későbbi, 1583-as kiadása a nagyszombati kollégium tulajdonába került. E példányba ragasztott fehér lapokra valamelyik könyvtáros annak idején másfélszáz Gesner által nem ismert könyv címét jegyezte fel. Valójában ezek az első magyarországi bibliográfiai adatok! (A Gesner-ritkaságot később a nagyszombatiak a budapesti Egyetemi Könyvtárnak adományozták.)

Az irodalmi bibliográfiákon túl természetesen készültek és készülnek a legkülönbözőbb történelmi, munkásmozgalmi, műszaki, matematikai, kémiai, növénytan, orvosi, gyógyszerészeti, állatorvosi, katonai, színészeti, zenei, gyorsírási, szótár-nyelvi és sport szakbibliográfiák. Ezek értéke, tudományos színvonala változó. Nemesgyeser amatőrök szerkesztette alkalmi összeállítás. Vitathatatlan viszont: bár eltérő színvonalon, de tájékoztatást adnak, tehát hasznuk nyilvánvaló.

Kozocsa Sándor legújabb bibliográfiájának használatához semminemű külön képzettség nem kell. Némi tapasztalattal, figyelemmel bárki megtalálhatja a ke-

resett szerzőt, címet, a megjelenés helyét, évszámát. Mindez elsősorban az irodalomtudomány művelőinek, kutatóinak nélkülözhetetlen. Emellett „alapkönyve” a magyar irodalom igényesebb középiskolai tanárainak, s természetesen a könyvtárosoknak.

Szellemi szolgálatvállalás

A bibliográfusnak nincsenek, nem lehetnek üresjáratok, természetesen napjai. Kozocsa Sándor állandó „lelőhelye” immáron négy évtized óta a magyarországi bibliográfia első számú műhelye, a Széchényi Könyvtár. Fiatalon, sok-sok esztendővel ezelőtt, pályakezdetekor maga is az itteni szakcsoporthoz gyakorolnokokodott, tanulta a könyvészet ábécéjét. Kozocsa professzornak mai kollégái is félretesznek minden feldolgozható „nyersanyagot”: könyvújdon-ságot s más friss sajtóterméket. Ezekből 24—48 óránként — szak-szóval — „kigyűjti” az adatokat. További, esetleges hiányzó adatokért időnként ellátogat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba, illetve az Egyetemi Könyvtárba.

A munka gyakorlati mechanizmusa: kis fehér papírra, ceruzával ír. A könyv, az újság, a folyóirat és a téma mikéntje szerint van, amikor csupán egy cédulát. Másszor viszont — például Sótér István vagy Komlós Aladár összegyűjtött tanulmányköteténél — ötöt, tízet vagy akár huszonkettőt.

Otthon sajátos rendszerben tízezer cédulát őriz. Időnként — mert kevés a hely — selejteznie kell tudományos papírjait. Most megjelent két kötetét is — házi hagyomány — a professzor első számú segítő társának: feleségének diktálta. A szöveg ezer sűrűn gépelt oldal! A család harmadik tagja, a fia, pedig folyamatosan készítette a névmutatókat. Mindez — az előzetes rendezés, majd az ellenőrzés, az összeolvasás, s a későbbi korrekcióra hónapjait nem számítva — teljes két esztendőig tartott.

Sokszor idézik Anatole France hőse, Bonnard abbé mondását: „Nem ismerek könnyebb, vonzóbb, kellemesebb olvasmányt, mint egy katalógust.” Am az is bizonyos: a bibliográfus munkája közel sem látványos, gyors sikerű. A szakmai „karrier” évek, évtizedek kitarását követeli. Feltétele: türelem, szerénység, önkéntes szellemi szolgálatvállalás. S sajátos tehetség: rendszerező készség, pontos emlékezet. Kozocsa Sándor szavaival: „Nem felejtjen a múltat, s figyeljen a jövőt...”

LÁSZLÓ MIKLÓS